

**ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ, ΕΘΝΟΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ:
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΚΟΙΝΗΣ ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΤΟΥ 21^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ**

Του Σπύρου Λίτσα
Διδάκτωρ των Πολιτικών Επιστημών του
Πανεπιστημίου του Durham (UK) –
Διεθνολόγος.

*"Ω Καπετάνιε! Καπετάνιε
μου! Το φοβερό ταξίδι
τελείωσε. Το πλοίο άντεξε
σε όλες τις καταιγίδες το
έπαθλο που αναζητούσαμε
κερδήθηκε. Το λιμάνι είναι
κοντά, ακούω τις καμπάνες
ο λαός πανηγυρίζει. Τα
μάτια καρφωμένα στο
ασάλευτο σκαρί, στο
βλοσυρό και ριψοκίνδυνο
καράβι."*

**Walter Whitman,
Αναμνήσεις του
Προέδρου Λίνκολν.**

Το τελευταίο μισό του 2002 αναμφιβόλως αποτέλεσε ένα πολύ ενδιαφέρον εξάμηνο για την εγχώρια και όχι μόνο επιστημονική κοινότητα των Διεθνών Σχέσεων. Η είσοδος όλης της Κύπρου, αia Γερμανικά, στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 25, οι περίτεχνες διεργασίες στο εσωτερικό του βαθύτερου Κεμαλικού κράτους [deeper state] λόγω της σαρωτικής νίκης των Ισλαμιστών του Ερντογάν, αλλά και η πρωτοφανής, αλλά όχι απρόβλεπτη¹, εκδήλωση της δυσαρέσκειας ενός μεγάλου αριθμού Τουρκοκυπρίων απέναντι στην πολιτική του άλλοτε λαοφιλούς Ντενκτάς, προϊδεάζουν για σημαντικές εξελίξεις στον χώρο του γεωπολιτικού modus vivendi της Νοτιοανατολικής Μεσογείου για τον χρόνο που έρχεται.

Η παρούσα μελέτη θα ασχοληθεί με ένα επίκαιρο θέμα γύρω από το Κυπριακό Ζήτημα που όπως δείχνουν τα δεδομένα θα απασχολήσει αρκετά τους ειδήμονες και μη. Η είσοδος συνολικά της νήσου της Αφροδίτης στο ευρωπαϊκό πολιτικοοικονομικό σύστημα, αλλά και τα εντυπωσιακά σε όγκο και παλμό συλλαλητήρια στα κατεχόμενα από τους «εγκλωβισμένους» Τουρκοκυπρίους ενάντια στον εθελούσιο απομονωτισμό του Ντενκτάς έχουν οδηγήσει στην ανακίνηση του θέματος αναφορικά με την ανάπτυξη και εδραίωση όλων των

κατάλληλων συνθηκών και δομών που θα καταστούν ικανές να οικοδομήσουν μια κοινή εθνική² Κυπριακή ταυτότητα ένθεν και ένθεν.

Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη άποψη, η δημιουργία και η υιοθέτηση μιας κοινής εθνικής ταυτότητας για όλο τον Κυπριακό λαό, ανεξαρτήτως θρησκεύματος, θα λειτουργήσει ευεργετικά ως προς την επούλωση των ιστορικών τραυμάτων και των δύο κοινοτήτων, ενώ παράλληλα θα υποβοηθήσει την απρόσκοπτη και ομαλή πορεία της νήσου μέσα στις ευρωπαϊκές καλένδες. Η παρούσα μελέτη λοιπόν θα κινηθεί μέσα στο προαναφερόμενο θεματικό πεδίο, παρουσιάζοντας και αναλύοντας όλες τις παραμέτρους αυτές που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν επικουρικώς προς τον σκοπό αυτό. Από την άλλη πλευρά όμως μια τέτοια προσπάθεια θα κινδύνευε ίσως να υποπέσει στην μεθοδολογική παγίδα του ασαφούς και της μελλοντολογίας, αν προηγουμένως δεν παρουσιαστεί ενδελεχώς το συστημικό πλαίσιο ανάπτυξης του διπολικού εθνικισμού³ στην Κύπρο. Με άλλα λόγια θα παρουσιασθούν και θα αναλυθούν ενδελεχώς οι λόγοι και οι συγκυρίες που λειτούργησαν καταλυτικά ως προς την εμφάνιση και υιοθέτηση της ελληνικής και τουρκικής ταυτότητας αντιστοίχως από τις δύο κοινότητες της Κύπρου.

Η έρευνα, λόγω της φύσης του αντικειμένου, θα στηριχθεί κυρίως σε δευτερογενείς πηγές, ελληνικές και ξενόγλωσσες, στοχεύοντας στην αντικειμενική παρουσίαση του φαινομένου της ανάπτυξης του εθνικισμού στην Κύπρο, αλλά και στη νηφάλια και μετριοπαθή παράθεση ορθολογικών προτάσεων για ένα κοινό και ειρηνικό μέλλον, χωρίς διχαστικά πάθη και μισαλλοδοξίες για την ευρωπαϊκή Κύπρο του 21^{ου} αιώνα.

A. Η εμφάνιση του Εθνικισμού στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες

Πριν προχωρήσουμε θα ήταν χρήσιμο, για την μεθοδολογική αρτιότητα του άρθρου, να επιχειρήσουμε μια αναψηλάφηση των θεωρητικών δομών του όρου «εθνικισμός», επιχειρώντας την επεξήγηση του μέσω ενός ορισμού.

Ένας μεγάλος αριθμός των θεωρητικών του εθνικισμού θέτει ως αφετηρία του φαινομένου τη Συνθήκη της Βεσφαλίας και την Γαλλική Επανάσταση.⁴ Από την άλλη όμως χρήσιμο θα ήταν για τους θεωρητικούς του μέλλοντος να εξετάσουν με προσοχή και ενδιαφέρον την πρώιμη μετα-Λουθηριανή εποχή στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, μια εποχή που προηγείται χρονικώς τόσο από την Βεσφαλία όσο και από τη Γαλλική Επανάσταση και αποτελεί την πρώτη οργανωμένη προσπάθεια των τευτονικών λαών της περιοχής να υιοθετήσουν μια κοινή γλώσσα για την ανάγνωση της Βίβλου, θέτοντας με τον τρόπο αυτό τις βάσεις της πρώτης εθνολογικής αναψηλάφησης και εθνικιστικής εξέγερσης που στράφηκε κατά της, τότε πανίχυρης, Παπικής εξουσίας.⁵

Ανεξαρτήτως χρονικής εκκίνησης της εθνικής αφύπνισης των λαών της Ευρώπης, ο όρος έθνος προσλαμβάνει για πρώτη φορά σημαντική αξία στο φιλοσοφικό απόφθεγμα της Γαλλικής Επανάστασης, στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη. Σύμφωνα με την προαναφερόμενη Διακήρυξη:

“Η αρχή της Κυριαρχίας πηγάζει από το Έθνος. Κανένα συλλογικό σώμα ή άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία αν δεν εκπορεύεται ρητά από αυτό”⁶

Μια άλλη διάσταση του όρου «έθνος» την ίδια χρονική περίοδο έρχεται από τον γνωστό Γάλλο συνταγματολόγο Emmanuel-Joseph Sieyes (1748 – 1836), ο οποίος προσπαθώντας να δώσει μια σαφή και περιεκτική εξήγηση περιγράφει το έθνος ως ένα σώμα εταίρων που ζουν κάτω από έναν κοινό νόμο και αντιπροσωπεύονται από την ίδια νομοθετική εξουσία.⁷

Από τα παραπάνω γίνεται ευκόλως αντιληπτό ότι η Γαλλική Επανάσταση και οι θεωρητικοί αυτής προσεγγίζουν τον όρο έθνος και το συστατικό αυτού, τον εθνικισμό, ως κάτι το απόλυτο και το ολοκληρωτικό, ένα γεγονός που ενέπνευσε και επηρέασε βαθύτατα τους θεωρητικούς του εθνικοσοσιαλισμού και του φασισμού στους αιώνες που ακολούθησαν. Θα περάσουν αρκετά χρόνια ώσπου η νομοτελειακή υποταγή του πολίτη στο έθνος αρθεί, με την εισαγωγή του δικαιώματος της επιλογής και του αυτοπροσδιορισμού. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν τόσο ο Ernest Renan που κατά τη διάρκεια μιας διάλεξης που έδωσε το 1882 με τίτλο “Qu’ est-ce qu’ une Nation?” μίλησε για το αναφαίρετο δικαίωμα της ατομικής βούλησης και περιέγραψε το έθνος ως ένα καθημερινό δημοψήφισμα, ενώ ο Ιταλός εθνικιστής Giuseppe Mazzini (1805 – 1872) μίλησε για έναν όμιλο ελεύθερων και ίσων ανθρώπων που συνδέονται μεταξύ τους με αδερφική ομόνοια.⁸ Από τα παραπάνω λοιπόν προκύπτει ότι η σύνδεση του ατόμου με το κοινωνικό υπόστρωμα συντελείται καταλυτικά είτε υπό το φαντασιακό πρίσμα του ανήκειν σε μια ανάδελφη κοινωνία, είτε υπό το πραγματιστικό του ανήκειν σε ένα οργανωμένο κοινωνικό σύνολο με τις, σχετικώς, όμοιες επιδιώξεις και επιθυμίες και με ένα ορισμένο θεσμικό πλαίσιο κατοχύρωσης των θεμελιακών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

B. Η εμφάνιση και ανάπτυξη του Κυπριακού εθνικισμού

Στις επόμενες σειρές που θα ακολουθήσουν θα επιδιώξουμε να δώσουμε μια περιληπτική καταγραφή των λαών αλλά και των πολιτισμών που χάραξαν τα ίχνη τους στο Κυπριακό κοινωνικό-πολιτιστικό ασυνείδητο.

Τον 12^ο αιώνα π.Χ μέρος του ελληνικού στρατού περνά από την Τροία στην Κύπρο, ενώ τον 8^ο αιώνα το νησί περνά υπό την κυριαρχία του Ασσύριου βασιλιά Σαραγκόν II. Το 583 π.Χ ο Πέρσης βασιλιάς Κύρος ο πρεσβύτερος απλώνει την κυριαρχία του και στην Κύπρο, ενώ το 487 π.Χ ο ελληνικός συμμαχικός στόλος υπό την ηγεσία του Πausανία βάζει ένα τέλος στην Περσική κυριαρχία στη νήσο.

Ο Μέγας Αλέξανδρος χρησιμοποιεί την Κύπρο ως κύρια ναυτική βάση του στόλου του εναντίον της Περσικής Αυτοκρατορίας, ενώ το 58 π.Χ η Κύπρος γίνεται μέλος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Το 395 μ.Χ το νησί περνά υπό Βυζαντινό έλεγχο. Το 1191 ο Άγγλος βασιλιάς Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος γίνεται κύριος της νήσου, ενώ τον επόμενο χρόνο πωλείται στη Λατινική δυναστεία των Λουζινιάν. Το 1489 η Κύπρος τίθεται υπό την κυριαρχία της Ενετικής Δημοκρατίας και το 1571 εισέρχεται, αμαχητί⁹, στη Λευκωσία ο Οθωμανός Μουτζαφέρ Πασά σηματοδοτώντας την απαρχή μιας νέας εποχής για την ιστορική αλλά και εθνοτική εξέλιξη της Κύπρου.¹⁰

Η χρονική αφετηρία εμφάνισης του Μουσουλμανικού στοιχείου στην Κύπρο, ως σταθερή πληθυσμιακή ποσόστωση, ξεκινά από το 1571 και είναι τα μέλη της στρατιάς του Μουτζαφέρ και οι οικογένειες τους που εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο. Η συμβίωση μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων στην Κύπρο κατά τους πρώτες αιώνες της Μουσουλμανικής κυριαρχίας χαρακτηρίζεται από την ειρηνική συμβίωση και την θρησκευτική ανεκτικότητα. Αυτό το γεγονός μπορεί να επεξηγηθεί από δύο σημαντικά στοιχεία. Πρώτον, οι Οθωμανοί στην Κύπρο δεν φτάνουν ως κατακτητές αλλά ως η δύναμη που έβαλε τέλος στον Λατινικό ολοκληρωτισμό, ενώ από την άλλη ο τρόπος διακυβέρνησης της νέας αρχής χαρακτηρίζεται από την θρησκευτική ανεκτικότητα προς το Ορθόδοξο στοιχείο και την παροχή διακριτών ελευθεριών προς την Χριστιανική κοινότητα της νήσου, ώστε να ζει και να βιώνει με τους δικούς της νόμους και κανόνες, με την προϋπόθεση βέβαια ότι κάτι τέτοιο δεν θα ερχόταν σε ευθεία σύγκρουση με τους σκοπούς και τις αρχές της Οθωμανικής αρχής εκεί.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι το Ισλάμ, η θρησκευτική και πολιτική βάση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δε διαθέτει ως φιλοσοφική αρχή την έννοια του κράτους αλλά μόνον του ηγέτη. Στο Ισλάμ δεν υπάρχουν οργανωμένα αστικά κέντρα αλλά οργανωμένες και πολυπληθείς οικογένειες που συνιστούν τις φατρίες, συνοικίες και συντεχνίες. Επίσης ο Ισλαμικός νόμος δεν αναγνωρίζει συλλογικά πρόσωπα και η σεριάτ δεν διαθέτει κοινωνικό κώδικα. Οι πόλεις δεν θεωρούνται νομικές ή πολιτικές οντότητες.¹¹ Βλέπουμε λοιπόν ότι τόσο η Ισλαμική φιλοσοφία όσο και το Οθωμανικό διοικητικό και κοινωνικό σύστημα αγνοούν πλήρως όλες τις δομές εκείνες που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ασφυκτικά προς τους λαούς που ζουν υπό το πλαίσιο της κυριαρχίας τους. Η θρησκεία αποτελεί το μοναδικό στοιχείο που διαφοροποιεί τις κοινότητες και βάση αυτής γίνονται οι όποιοι διοικητικοί διαχωρισμοί. Στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ο διαχωρισμός μεταξύ Μουσουλμάνων και μη υπηκόων έλαβε χώρα με το σύστημα των millet. Έτσι έχουμε το εβραϊκό, το αρμενικό και το ελληνικό millet, τα ονομαζόμενα millet των Λαών της Βίβλου.¹²

Το ίδιο σύστημα ακολουθήθηκε και στην Κύπρο με τον εκεί χριστιανικό πληθυσμό να κατατάσσεται στο Rum millet. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων, τουλάχιστον μέχρι την οργανωμένη έκφραση του ελληνικού εθνικισμού με την

εκδήλωση της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πολύ καλές. Οι όποιες συγκρούσεις λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό της νήσου στρέφονται κατά της διοικητικής αρχής και έχουν να κάνουν με τις λαϊκές διεκδικήσεις για αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου ή με μείωση της φορολογίας. Συχνά πυκνά οι συγκρούσεις αυτές οργανώνονται ή υποστηρίζονται αντιστοίχως και από τους Μουσουλμάνους αλλά και από τους Χριστιανούς, ανάλογα με την κοινωνική και οικονομική τους θέση στην Κυπριακή κοινωνική κλίμακα. Η Οθωμανική ανεκτικότητα και ο τρόπος αντιμετώπισης των Χριστιανών από τη διοίκηση της νήσου γρήγορα επέτρεψε σε αρκετές χριστιανικές οικογένειες να αποκτήσουν μεγάλες περιουσίες και κοινωνική υπόσταση με την ενασχόληση τους με τη ναυτιλία, το εμπόριο ή και την γεωργία. Οι οικογένειες αυτές μετά από χρόνια θα αποτελέσουν τους μπροστάρηδες και τους εμπνευστές ως προς την υιοθέτηση του ελληνικού εθνικισμού από τον χριστιανικό πληθυσμό στο νησί.

Η πρώτη ξεκάθαρη σύγκρουση μεταξύ των Χριστιανών της Κύπρου και της Οθωμανικής αρχής λαμβάνει χώρα στις 9 Ιουλίου 1821 όταν ο τότε Οθωμανός διοικητής της νήσου Κιουτσούκ Μεχμέτ αντιλαμβάνεται ότι τα σπέρματα της Ελληνικής Επανάστασης έχουν φθάσει και στο νησί και αποφασίζει να καταπνίξει την όποια αντίδραση ενάντια στην Υψηλή Πύλη, πριν ακόμα αυτή γιγαντωθεί και προσλάβει μεγαλύτερες διαστάσεις. Είναι αλήθεια ότι από την εποχή των Ορλοφικών μια μερίδα της ελληνόφωνης αριστοκρατίας που μέσω του εμπορίου έρχεται σε επαφή με τις επαναστατικές ιδέες του ελληνικού διαφωτισμού, αρχίζει να διαμορφώνει εθνική συνείδηση και να εκδηλώνει την αντίθεση του προς την Οθωμανική αρχή στη νήσο. Με την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης λοιπόν, ξεκινά μια μικρή σε κλίμακα προσπάθεια να εξαπλωθεί η επαναστατική φλόγα και στην Κύπρο αλλά τα όποια σχέδια θα σταματήσουν με την επέμβαση του Οθωμανού διοικητή. Στα πλαίσια λοιπόν της οθωμανικής αντίδρασης αναφορικά με τις επαναστατικές διαθέσεις μιας μερίδας των χριστιανών της Κύπρου, συλλαμβάνεται ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός μαζί με τους άλλους 3 ορθόδοξους επισκόπους και θανατώνονται μέσα στο παλάτι. Τον θάνατο και τη σύληση των 4 πτωμάτων ακολουθεί μια μεγάλη σε κλίμακα περίοδος σφαγών και λεηλασίες σπιτιών και περιουσιών από τους Γενίτσαρους που διαρκεί μέχρι τις 21 του ίδιου μήνα.¹³ Η φρίκη των γεγονότων αυτών διαταράσσει πλήρως τις σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων και αποτελεί την αφετηρία για την κάθετη αντιπαλότητα των δύο κοινοτήτων που γιγαντώθηκε κατά τη διάρκεια της Βρετανικής κυριαρχίας.

Η άφιξη¹⁴ των Βρετανών στην Κύπρο σηματοδοτεί, όπως πολύ εύστοχα λέει και ο Στέφανος Παπαγεωργίου, την ψυχολογική μετάβαση της τραυματισμένης συνειδησιακής κατάστασης των χριστιανών της Κύπρου από την παθητικότητα στον επιθετικό εθνικισμό.¹⁵ Η αλλαγή φρουράς στη διοίκηση του νησιού επιτρέπει στις δυνάμεις αυτές που μετά τις σφαγές του Ιουλίου του 1821 αναγκάστηκαν να σιωπήσουν, να επανέλθουν με μια νέα δυναμική τονίζοντας ξεκάθαρα την ελληνικότητα του χριστιανικού στοιχείου στο νησί και επιζητώντας την ένωση της Κύπρου με το ελεύθερο μητροπολιτικό κέντρο. Οι νέοι δυναμικοί

φορείς της υπεράσπισης και περαιτέρω ανάπτυξης της ελληνικής συνείδησης στην πλειοψηφία του Κυπριακού πληθυσμού είναι ο Ορθόδοξος κλήρος και η νέα αστική Κυπριακή τάξη, μεγαλέμποροι, μεγαλογαιοκτήμονες αλλά και δάσκαλοι, γιατροί και δικηγόροι με σπουδές στο εξωτερικό ή στην Αθήνα. Η ορθόδοξη εκκλησία ένιωσε ότι η άφιξη των Βρετανών στο νησί θα σήμαινε τον περιορισμό του ρόλου της ως της μοναδικής επίσημης κοσμικής και θρησκευτικής δύναμης στο εσωτερικό της ορθόδοξης κοινότητας της Κύπρου. Τα σημαντικά οικονομικά, πολιτικά και φοροαπαλαχτικά προνόμια που η Οθωμανική διοίκηση παρείχε στην ορθόδοξη εκκλησία θέτονταν υπό αμφισβήτηση από τους νεοαφιχθέντες φιλελεύθερους Βρετανούς. Από την άλλη η ελληνοκυπριακή αστική τάξη, ενώ μαχόταν για την φιλελευθεροποίηση του Κυπριακού πολιτικού συστήματος ανέπτυξε μια αντιδραστική στάση και θέση απέναντι σε κάθε κοινωνική μεταβολή που απειλούσε τα παρελθόντα κεκτημένα της καθώς και τη δυνατότητα της να ασκεί καταλυτική επιρροή πάνω στον αγροτικό πληθυσμό του νησιού. Με την υιοθέτηση της εθνικής ταυτότητας αλλά και την επιδίωξη της παράλληλης ανάπτυξης του σκοπού της Ενώσεως με τη μητέρα πατρίδα, τόσο η Εκκλησία όσο και η αστική τάξη της ελληνοκυπριακής κοινότητας επιδίωξαν την κατοχύρωση των πολιτικών και οικονομικών προνομίων που είχαν από παλιά, ενώ παράλληλα θέλησαν να προστατεύσουν την θέση τους στην κορυφή της νέας κοινωνίας που δημιουργούταν με τον ερχομό των Βρετανών στο νησί. Με τον τρόπο αυτό έχουμε την παγίωση της φαντασιακής εθνικής συνείδησης στο εσωτερικό της χριστιανικής κοινότητας της Κύπρου, αλλά και την ανάπτυξη της πραγματιστικής, σε ύφος και ουσία, διεκδίκησης της Ένωσης. Πολύ γρήγορα οι δύο προαναφερόμενες έννοιες συνταυτίζονται και αλληλοκαλύπτονται μέσα στο νέο σκηνικό δράσης και αλληλεπίδρασης, με αποτέλεσμα να έχουμε την ολική μετάβαση της ελληνοκυπριακής κοινότητας από τη μη-εθνική εποχή της Οθωμανικής κυριαρχίας στην εθνική εποχή της Βρετανικής κυριαρχίας αντιστοίχως.

Η πορεία της μουσουλμανικής κοινότητας της Κύπρου από την άλλη δεν ακολουθεί την ίδια πορεία. Οι συνεχόμενες ήττες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από την Τσαρική Ρωσία αλλά και η εμφάνιση στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας του κινήματος των Νεότουρκων, μεταβάλλει τις ως τότε επικρατούσες ισορροπίες στον τρόπο σκέψης του Μεγάλου Ασθενούς και εισαγάγει τον όρο έθνος και εθνική συνείδηση στο Οθωμανικό λεξιλόγιο.¹⁶ Η Κύπρος όμως βρίσκεται πολύ μακριά από τις σημαντικές αυτές εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην Κωνσταντινούπολη, την Θεσσαλονίκη και σε άλλα μεγάλα αστικά κέντρα των ευρωπαϊκών οθωμανικών κτήσεων. Το Μουσουλμανικό στοιχείο της Κύπρου αδυνατεί να αναπτύξει ακόμα εθνική συνείδηση και μένει προσκολλημένο στο πεπερασμένο σύστημα των millet ως μοναδικό μέσο σύνδεσης του με τις ιστορικές του ρίζες. Ότι όμως δεν κατάφερε να επιτύχει η απόσταση αλλά και ο βαθύς συντηρητισμός της μουσουλμανικής κοινότητας της Κύπρου το πέτυχε η στάση της ελληνοκυπριακής κοινότητας.

Όπως προαναφέραμε οι σφαγές του Ιουλίου του 1821 είχαν γραφεί ανεξίτηλα στο μνημονικό των ελληνοκυπρίων. Ο ερχομός των Βρετανών λοιπόν επέτρεψε στους δεύτερους να εκφράσουν το μίσος και την περιφρόνηση τους προς τους πρώτους. Ένα μίσος που υποδαυλιζόταν από τις σφαγές του καλοκαιριού του 1821 και μια περιφρόνηση λόγω της οπισθοδρομικής μουσουλμανική κοινωνίας του νησιού. Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας στην Κύπρο η πλειοψηφία των μουσουλμάνων ασχολήθηκε είτε με το δημόσιο τομέα είτε με τον στρατό αφήνοντας το εμπόριο και την ανάπτυξη των όποιων βιοτεχνικών υποδομών στο χριστιανικό στοιχείο. Το γεγονός αυτό βοήθησε ένα μέρος της χριστιανικής κοινότητας να προοδεύσει οικονομικά και να συμπαρασύρει στην ανάπτυξη και το υπόλοιπο κομμάτι. Οι Μουσουλμάνοι όμως δεν ακολούθησαν την ίδια ανοδική πορεία με αποτέλεσμα ο ερχομός των Βρετανών να παγιώσει και να εκδηλώσει ακόμα πιο έντονα τις διαφορές αυτές. Χαρακτηριστικά μπορούμε να παραθέσουμε ένα non-paper της ελληνοκυπριακής κοινότητας προς τον τότε Υφυπουργό των Αποικιών W. Churchill (1907), που αποκαλύπτει σε μεγάλη κλίμακα τα συναισθήματα των ελληνοκυπρίων προς τους μουσουλμάνους:

“Το εμπόριο, οι τέχνες, τα γράμματα, η βιομηχανία και κάθε άλλος τομέας που μπορεί να συνδεθεί με την πολιτιστική και οικονομική πρόοδο του νησιού είναι ελληνοκυπριακές πρωτοβουλίες”¹⁷

Η δημοσιοποίηση απόψεων με τέτοιο περιεχόμενο αλλά και το ζήτημα της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα συσπείρωσαν τους μουσουλμάνους και τους έκαναν να αντιληφθούν ότι η διαφορετικότητα τους ως προς τη θρησκεία μπορεί να εμπεριέχει και άλλες διαστάσεις διαφοροποίησης και αντιπαλότητας, πολύ πιο πολύπλοκες και απόλυτες μαζί. Η ανάπτυξη της διαφορετικής εθνικής συνείδησης της μουσουλμανικής κοινότητας μπορεί να δικαιολογηθεί τόσο από τη, δικαιολογημένη, αντιπαλότητα των ελληνοκυπρίων απέναντι τους αλλά και από την δεδηλωμένη διάθεση των Βρετανών να ακολουθήσουν και στην Κύπρο την, δοκιμασμένη και σε άλλες περιοχές, πολιτική του Divide and Rule.

Η πίεση της ελληνοκυπριακής κοινότητας προς τη νέα διοίκηση της νήσου αναφορικά με το Ένωτικό ζήτημα, οδήγησε τους βρετανούς να χρησιμοποιήσουν ως πρόσχημα τη μουσουλμανική κοινότητα της Κύπρου για την καλύτερη αντιμετώπιση των προαναφερόμενων απαιτήσεων. Για τον λόγο αυτό λοιπόν η Βρετανική αρχή προσπάθησε να δημιουργήσει όλες τις κατάλληλες συνθήκες που θα υποβοηθούσαν στην ανάπτυξη μιας διαφορετικής εθνικής συνείδησης των μουσουλμάνων ως προς τους ελληνοκυπρίους. Η εισαγωγή διοικητικών μέτρων όπως η αναλογική εκπροσώπηση χριστιανών και μουσουλμάνων στα θεσμικά κυβερνητικά όργανα¹⁸, αλλά και η υιοθέτηση του συστήματος των χωριστών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων¹⁹ ανάλογα με το θρήσκευμα των μαθητών, υποβοήθησαν την παράλληλη ανάπτυξη δύο διαφορετικών εθνικών συνειδησεων στο εσωτερικό του Κυπριακού γίνεσθαι.

Βεβαίως, η ιστορική εξέλιξη του Κυπριακού ζητήματος βοήθησε και αυτή στο να παγιωθεί η αντιπαλότητα μεταξύ των δύο εθνικών κοινοτήτων στη νήσο. Τόσο η ιστορική εξέλιξη του Ενωτικού κινήματος, όσο και τα λάθη και οι αστοχίες της περιόδου της ανεξαρτησίας αλλά και η εισβολή του 1974 με τη de facto κατοχή του βορείου τμήματος της Κύπρου, μεγάλωσαν το χάσμα στο θυμικό των δύο κοινοτήτων, δημιουργώντας μια χαοτική κατάσταση στο συγκρουσιακό πλαίσιο της διεθνотικής συγκατοίκησης μέσα στο ίδιο περιορισμένο γεωγραφικό περίγραμμα. Η δράση της ΕΟΚΑ, η οποία χρησιμοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία από τη Βρετανική Αρχή για να προκαλέσει το οριστικό χάσμα μεταξύ της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής κοινότητας, οι λανθασμένες επιλογές του Μακαρίου κατά την πρώτη περίοδο της ανεξαρτησίας της νήσου με αποκορύφωμα την εξαγγελία των 11 σημείων, το πραξικόπημα Σαμψών αποτελούν σημεία κομβικής σημασίας για την εξέλιξη του Κυπριακού ζητήματος έως και σήμερα. Είναι γεγονός ότι μια σειρά γενεών στην Κύπρο μεγάλωσε και γαλουχήθηκε με τον φόβο προς τον απέναντι, με το μίσος προς τον αλλόθρησκο, με την έλλειψη εμπιστοσύνης προς τον αποκαλούμενο εχθρό. Θα ήταν χρήσιμο όμως να τονίσουμε ότι η εξέλιξη αυτή στον ψυχισμό των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο δεν αποτελεί νομοτελειακό δεδομένο. Όπως πολύ σωστά λέει και ο μεγάλος έλληνας λογοτέχνης Ν. Καζαντζάκης στο σημαντικό έργο του "Αδελφοφάδες", ο άνθρωπος μαθαίνει να μισεί και δε γεννιέται με το μίσος στην ψυχή του. Η άρση του μίσους και της αμοιβαίας καχυποψίας, όπως θα δειχθεί στις παραγράφους που ακολουθούν, απέναντι στο άλλο και το διαφορετικό είναι το νέο μεγάλο στοίχημα που πρέπει να κερδηθεί στην πολύπαθη Μεγαλόνησο.

Γ. Προς μια κοινή εθνотική συνείδηση στην Κύπρο

Το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου διαμορφώνει ένα εντελώς νέο συστημικό πλαίσιο δράσης και αντίδρασης στις Διεθνείς Σχέσεις του πλανήτη, ενώ παράλληλα οριοθετεί το τέλος της μεταψυχροπολεμικής περιόδου και την απαρχή μιας νέας, που θα μπορούσε ίσως να ονομαστεί ως η εποχή των ασύμμετρων απειλών. Μια τέτοια αλλαγή είναι φυσικό να επιφέρει και την σταδιακή εγκατάλειψη των φιλοσοφικών αρχών και δογμάτων των Διεθνών Σχέσεων και την εισαγωγή νέων μεθοδολογικών προσεγγίσεων για την ορθή ερμηνεία και ρεαλιστική ανάλυση των πεπραγμένων στον πλανήτη μας. Ο 21^{ος} αιώνας αφήνει πίσω του οριστικά την εθνική κοινωνία, με τη μορφή που είχε κατά τη διάρκεια του 20^{ου}, και υιοθετεί νέα πολυπολιτισμικά σχήματα συνύπαρξης και συγκατοίκησης με γνώμονα την πολιτική ανεκτικότητα και την ανάδειξη ισχυρών ανταγωνιστικών και αναπτυξιακών οικονομικών δομών. Προς αυτή την κατεύθυνση θα κινηθεί και το δεύτερο μέρος της μελέτης αυτής εξετάζοντας όλες τις προϋποθέσεις και τα βήματα που πρέπει να γίνουν στην Κύπρο για τη δημιουργία μιας νέας υπερεθνικής ταυτότητας, που θα τονίζει την Κυπριακή εθνотική συνείδηση και θα υποβαθμίζει την ελληνική και τουρκική εθνολογική ταυτότητα. Μια κοινή εθνотική κυπριακή ταυτότητα, η οποία θα στηρίζεται στην αποδοχή του ομοσπονδιακού χαρακτήρα του νέου Κυπριακού κράτους και θα

στηρίζεται πάνω στην θεσμική διοικητική διάρθρωση της Κυπριακής Ομοσπονδίας. Πάνω σε αυτό το σχήμα θα παρουσιασθούν δύο διαφορετικά σενάρια σχετικά με την διεθνολογική εξέλιξη της Κύπρου στις δεκαετίες που θα ακολουθήσουν.

Το πρώτο σενάριο έχει ως εξής: Παρά τις τεράστιες πιέσεις που δέχεται εκ των έσω το καθεστώς Ντενκτάς το βαθύτερο Κεμαλικό κατεστημένο στηρίζει τον απομονωτισμό του Τουρκοκύπριου ηγέτη, με αποτέλεσμα στις αρχές του Απριλίου να μην έχει βρεθεί ακόμα η οριστική φόρμουλα επανένωσης της νήσου στα όρια και στα πλαίσια του σχεδίου Αννάν. Η Κυπριακή Δημοκρατία εισέρχεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενώ το Τουρκοκυπριακό κομμάτι παραμένει εγκλωβισμένο στον ασιατικό τριτοκοσμισμό της διακυβέρνησης Ντενκτάς. Σε μια τέτοια περίπτωση η ηγεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας οφείλει να συνεχίσει τις προσπάθειες της για την ανάπτυξη όλων των δομών εκείνων που θα μπορέσουν να αναπτύξουν την κοινή Κυπριακή εθνοτική συνείδηση και θα δώσουν στις νέες γενιές να συνειδητοποιήσουν ότι οι πολίτες πέρα της πράσινης γραμμής δεν είναι οι ιστορικοί αντίπαλοι αλλά οι μελλοντικοί συμπατριώτες τους.

Η εκπαίδευση και συγκεκριμένα η διδασκαλία της ιστορίας είναι ο βασικός τρόπος που θα επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Θα ήθελα να τονίσω ότι η ωραιοποίηση της ιστορίας και η επανασυγγραφή της με βάση την απάλειψη όλων εκείνων των στοιχείων που συντηρούν και ίσως προάγουν το μίσος μεταξύ των δύο κοινοτήτων είναι λάθος. Πρώτον είναι αντιεπιστημονικό και παραβαίνει όλες τις μεθοδολογικές νόρμες της ιστορικής επιστήμης. Δεύτερον και ίσως σημαντικότερο στην περίπτωση που εξετάζουμε, η ωραιοποίηση της ιστορίας δεν οδηγεί στη συνειδητή σύγκλιση μέσα από τη γνώση και την ορθή και αντικειμενική πληροφόρηση, αλλά δημιουργεί ένα τεχνητό, άρα, και εύθραυστο περίβλημα που είναι πολύ εύκολο να καταρρεύσει με την πρώτη επιστημονικώς κατοχυρωμένη δημοσίευση. Η ορθή και αντικειμενική επεξήγηση του ιστορικού παρελθόντος της Κύπρου, η επισήμανση των λανθασμένων επιλογών και από τις δύο πλευρές, καθώς και η ρεαλιστική προβολή της σημαντικότητας της δημιουργίας μιας κοινής συνειδησιακής ταύτισης για ένα ευοίωνα μέλλον στο νησί είναι κάποια από τα συστατικά που θα επιτρέψουν στις μελλοντικές γενεές της Κύπρου να ζήσουν απαλλαγμένοι από τις λανθασμένες επιλογές των προγόνων τους. Ταυτοχρόνως, πάντα στα πλαίσια του πρώτου σεναρίου, είναι σημαντικό η Κυπριακή Δημοκρατία να επιμείνει σε μια ειρηνική επίθεση φιλίας προς τους εγκλωβισμένους των κατεχομένων. Ίσως προς αυτή την κατεύθυνση θα ήταν σώφρον να εντατικοποιηθεί το μέτρο της παροχής αδειών εργασίας προς τους Τουρκοκύπριους, καθημερινά περνούν την πράσινη γραμμή πάνω από 2.500 Τουρκοκύπριοι που απασχολούνται κυρίως σε γεωργικές εργασίες, ενώ το μέτρο απόδοσης Κυπριακών διαβατηρίων σε όσους το επιθυμούν από την τουρκοκυπριακή κοινότητα θα πρέπει να ενδυναμωθεί, περιορίζοντας τις όποιες γραφειοκρατικές διαδικασίες καθιστούν την πρωτοβουλία αυτή εξαιρετικά δύσκολη και χρονοβόρα. Το έργο των Κυπριακών μη-Κυβερνητικών

Οργανώσεων, με την οικονομική και ηθική συνδρομή πλέον της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα μπορούσε να στηριχθεί περαιτέρω με προσήλωση στις πολιτιστικές και πολιτικές συναντήσεις με αντίστοιχες τουρκοκυπριακές, καθώς και συνδιοργάνωση συνεδρίων στην Πύλα ή στη νεκρή ζώνη υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, με θέμα τις νέες προοπτικές για ένα κοινό μέλλον στην Κύπρο και για μια κοινή εθνική ταυτότητα. Με πρωτοβουλίες όπως οι προαναφερόμενες η Κυπριακή Δημοκρατία θα μεγιστοποιήσει το ακροατήριο της στα κατεχόμενα, ενώ παράλληλα θα λειτουργήσει ακυρωτικά προς τον φοβικό λόγο του Ντενκτάς και των συνεργατών του που επιδιώκουν να πείσουν τους Τουρκοκυπρίους ότι πιθανή επανένωση της Κύπρου θα σημάνει μια επανάληψη των τραγικών γεγονότων της δεκαετίας του 60. Οι οικονομικές προοπτικές που ανοίγονται για την Κυπριακή Δημοκρατία με την είσοδο της στην Ευρωπαϊκή Ένωση μπορούν να λειτουργήσουν ευεργετικά και για την διακοινοτική σύγκλιση. Ένα σωστό επενδυτικό πλαίσιο που θα στοχεύει στην υποβοήθηση της υποβαθμισμένης οικονομίας του ψευδοκράτους με τέτοιο τρόπο που να τονίζει στην τουρκοκυπριακή κοινότητα τις οικονομικές ευκαιρίες που χάνει κάθε μέρα που συνεχίζεται ο εγκλωβισμός της στα κατεχόμενα είναι άλλο ένα μέσο πίεσης προς τους ιθύνοντες του ψευδοκράτους, αλλά και ένα επιπλέον επιχείρημα στην αντιπολίτευση των κατεχομένων που διάκεινται θετικά προς την επανένωση της νήσου.

Το δεύτερο σενάριο εκτυλίσσεται ως εξής: Η ισχυρή πίεση των Τουρκοκυπρίων αναγκάζει τον Ντενκτάς να παραιτηθεί. Την ηγεσία του ψευδοκράτους αναλαμβάνει ο Σερντάρ Ντενκτάς, ο οποίος είναι διαλακατικότερος από τον πατέρα του και έχει αποφύγει να έρθει σε ευθεία σύγκρουση με τους διαδηλωτές. Η νήσος επανενώνεται σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο του σχεδίου Αννάν και η νέα πρόκληση είναι να δημιουργηθεί η νέα κοινή Κυπριακή ταυτότητα. Βασιζόμενοι λοιπόν σε αυτήν την υπόθεση θα μπορούσαν να ακολουθηθούν οι κάτωθι πρωτοβουλίες:

Αρχικά, η παιδεία είναι, ίσως, το σημαντικότερο θέμα στο οποίο θα πρέπει να δοθεί η δέουσα προσοχή ώστε να αποφευχθούν τα όποια λάθη του παρελθόντος. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα οφείλει να είναι κοινό σε όλα τα μαθήματα και να προνοείται μόνο η διαφορετική διδασκαλία των θρησκευτικών σε σχολεία που θα φοιτούν Κύπριοι μαθητές και των δύο θρησκειών. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη διδασκαλία της Ιστορίας, στα πλαίσια που ήδη έχουμε αναπτύξει παραπάνω, ενώ χρήσιμη θα ήταν και η δημιουργία ενός νέου μαθήματος για τις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου που θα εξέταζε τη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, τις νέες δομές των Διεθνών Σχέσεων και θα ανέπτυξε το ένστικτο στις νέες γενεές ενός κοινού μέλλοντος που θα επιδρούσε θετικά για την πρόοδο και την ευμάρεια των κατοίκων όλης της Κύπρου. Από την άλλη πλευρά θα μπορούσε να υιοθετηθεί η δημιουργία ειδικών ιστορικών και διεθνολογικών τμημάτων στα πανεπιστημιακά ιδρύματα της Κύπρου που θα προετοίμαζαν τους νέους επιστήμονες του νησιού για τις μελλοντικές προοπτικές

που ανοίγονται για τις δύο κοινότητες, ενώ μια θετική εξέλιξη θα μπορούσε να θεωρηθεί και η δημιουργία θεολογικού ισλαμικού τμήματος σε πανεπιστημιακό ίδρυμα του ελληνοκυπριακού συστατικού κράτους και αντίστοιχο ελληνορθόδοξο σε ανάλογο ίδρυμα του τουρκοκυπριακού συστατικού κράτους.

Στη συνέχεια, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 4 του σχεδίου Αννάν προνοείται η δημιουργία μιας κρατικής σημαίας της Κύπρου η οποία θα κυματίζει μαζί με τις σημαίες του κάθε συστατικού κράτους [component state] αντιστοίχως.²⁰ Κάτι τέτοιο βέβαια μπορεί να ανταποκρίνεται στις εθνικές ευαισθησίες των δύο κοινοτήτων αλλά από μόνο του θέτει προβλήματα στην εθιμική ανάπτυξη μιας κοινής εθνοτικής συνείδησης. Θα μπορούσε το συγκεκριμένο άρθρο να μετατραπεί με τη σύμφωνη γνώμη και των δύο κοινοτήτων σε ένα μοντέλο δημιουργίας μιας και μόνο εθνικής σημαίας με την υιοθέτηση του μοντέλου των χωρών της Βρετανικής Κοινοπολιτείας. Συγκεκριμένα, πολλές από τις εθνικές σημαίες των κρατών της Βρετανικής Κοινοπολιτείας έχουν τα ιδιαίτερα εθνικά τους σύμβολα αλλά απεικονίζουν και το βρετανικό στο ίδιο περίγραμμα, συνήθως στην πάνω αριστερή πλευρά της σημαίας. Αντιστοίχως θα μπορούσε να υιοθετηθεί μια κοινή Κυπριακή σημαία με ένα σύμβολο που θα κάλυπτε τις επιθυμίες και των δύο κοινοτήτων, ενώ τα ιδιαίτερα εθνικά σύμβολα της κάθε κοινότητας θα μπορούσαν να απεικονίζονται σε δύο περιγράμματα αριστερά και δεξιά του κοινού εθνικού συμβόλου. Με τον τρόπο αυτό θα δημιουργηθεί μια κοινή εθνική σημαία που θα αντιπροσωπεύει και τα δύο συστατικά κράτη και θα συμβολίζει τη μελλοντική κοινή εθνοτική πορεία των δύο κοινοτήτων στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Η ανάπτυξη μιας κοινής εθνοτικής ταυτότητας δεν υπονοεί την ανάγκη της αποκοπής των δύο κοινοτήτων από το ιστορικό τους παρελθόν. Κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε συναισθήματα αποκλεισμού συγκεκριμένων τμημάτων της νέας Κυπριακής κοινωνίας και θα επέτρεπε την ανάπτυξη ρεμβασιστικών τάσεων και ακραίων συμπεριφορών από τμήματα της νεολαίας, τα οποία θα ένιωθαν αποκομμένα από την εθνολογική εξέλιξη των προγόνων τους. Όπως είναι φυσιολογικό οι δύο κοινότητες έχουν διαφορετικούς εθνικούς ήρωες που σε αρκετές περιπτώσεις προσεγγίζονται με αρνητισμό ή ακόμα και έκδηλη εχθρότητα από τους άλλους. Για παράδειγμα, με διαφορετικά συναισθήματα βλέπει η πλειοψηφία των ελληνοκυπρίων τον Μακάριο τον ΙΙΙ και με άλλα αντιστοίχως η τουρκοκυπριακή κοινότητα. Ο σεβασμός στη διαφορετικότητα και η επιδίωξη της ανεκτικότητας απέναντι στα ετερογενή εθνικά σύμβολα θα μπορούσε να καλυφθεί με τη δημιουργία ενός πάρκου για παράδειγμα όπου θα φιλοξενούνται και θα τιμούνται οι ανδριάντες και οι προτομές όλων των προσωπικοτήτων που με το έργο τους και την παρουσία τους προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στις δύο κοινότητες της νήσου. Μια θετική εξέλιξη θα μπορούσε να ήταν η ορθή επιλογή ενός ονόματος που να προιδεάζει για ένα κοινό Κυπριακό μέλλον όπως «Πάρκο Κυπριακής Ενότητας» για παράδειγμα.

Προς την ίδια κατεύθυνση θα μπορούσε να κινηθεί και η ονοματοδοσία των οδών και των Λεωφόρων της νήσου. Θα μπορούσε ίσως να περιορισθούν τα ονόματα που προκαλούν και αναμοχλεύουν ιστορικές ατυχίες του παρελθόντος και να αντικατασταθούν με ονόματα που θα στρέφονται γύρω από την επιτυχία της επίτευξης του στόχου της εισόδου στην Κύπρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την ανάδειξη της κοινής Κυπριακής εθνικής συνείδησης και πραγματικότητας. Όσο δευτερεύον και αν ακούγεται σήμερα η ονοματολογία θα είναι ένα πολύ σημαντικό ζήτημα που θα πρέπει να αντιμετωπισθεί με προσοχή και σύνεση σε μια ενιαία Κύπρο του μέλλοντος.

Ως επιμύθιο της μελέτης αυτής θα μπορούσαμε να πούμε τα εξής. Ο προγραμματισμός και η ανάπτυξη των κατάλληλων δομών για τη δημιουργία μιας κοινής Κυπριακής συνείδησης και για τις δύο κοινότητες είναι ο μοναδικός δρόμος για την επίτευξη της ειρήνης και τη διασφάλιση της γεωπολιτικής σταθερότητας στην Κύπρο του 21^{ου} αιώνα. Αν τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία, με πιθανότερη τη δεύτερη για τους γνωστούς γεωστρατηγικούς λόγους²¹, επιδιώξουν να συνεχίσουν την κηδεμονία και το πατρωνάρισμα των δύο Κυπριακών εθνοτήτων, τότε η πραγματική σύγκλιση των δύο συνειδησιακών συχνότητων δεν θα επιτευχθεί, τουλάχιστον για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Μια τέτοια εξέλιξη θα σημάνει ίσως την παγίωση και εδραίωση των ιστορικών διαφορών των δύο κοινοτήτων της Κύπρου με παράλληλη αύξηση των πιθανοτήτων ενός διεθνικού θερμού επεισοδίου και το πιασμάρισμα της Κύπρου σε εποχές που κανείς νοήμων και ρεαλιστής άνθρωπος δεν θα ήθελε να βιώσει, άμεσα ή έμμεσα, ποτέ ξανά.

Στο νέο παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο οικονομικής ανάπτυξης, πολιτιστικής σύγκλισης και πολιτικής συνύπαρξης θεωρώ ότι είναι αρνητικό για το Κυπριακό μέλλον να συζητείται προβάλλοντας ως βασικό στόχο τρόπο την προστασία του εθνολογικού χαρακτήρα των δύο κοινοτήτων. Σε μια εποχή που η ανθρωπότητα μπορεί να μιλά για την απαρχή της δημιουργίας μιας φιλελεύθερης παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών είναι πράγματι πεπερασμένο να επιδιώκουμε να διασφαλίσουμε το καλύτερο μέλλον για την Κύπρο εμμένοντας σε αναχρονιστικά δόγματα και ξεπερασμένες αρχές της φιλοσοφίας των Διεθνών Σχέσεων. Το αύριο της νήσου μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση προδιαγράφεται λαμπρό. Αυτό όμως θα επιτευχθεί μόνο αν οι δύο κοινότητες δρασκελίσουν αυτοβούλως την πράσινη γραμμή, τοποθετήσουν στο πίσω μέρος του μυαλού τους τις ιστορικές ατυχίες και τραύματα του παρελθόντος και προάγουν την κοινή διάθεση για ένα σταθερό μέλλον και ένα ειρηνικό αύριο. Προς αυτή την κατεύθυνση λοιπόν όλες οι φιλελεύθερες και οξυδερκείς δυνάμεις της Ελλάδας και της Τουρκίας έχουν χρέος να βοηθήσουν, τασσόμενες υπέρ ενός κοινού μέλλοντος για τη νήσο, ενός μέλλοντος που θα μπορούσε να σημάνει την απαρχή της οικοδόμησης ενός καλύτερου αύριου και για τις ίδιες τις δυο προαναφερόμενες χώρες.

¹ Βλέπετε: Σ. Λίτσας, Κυπριακές Προοπτικές, (ΕΚΟΜΕ, Σεπτ 2000), αρ. 108. Επίσης Σ. Λίτσας, Το Κυπριακό Ζήτημα Και η Υιοθέτηση Του Γερμανικού Μοντέλου (ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, Οκτώβριος 2002).

² Σχετικά με τις διαφορές μεταξύ των όρων "εθνικός" και "εθνοτικός" βλέπετε: W. Bell & W. Freeman (eds.), Ethnicity and Nation Building, (Sage Publications, 1974). P.R.Brass, Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison, (Sage Publications, 1991). R. Jenkins, Rethinking Ethnicity: Identity, Categorization and Power, (Ethnic and Racial Studies, 1994), No. 17.

³ Καθ' όλη τη διάρκεια του άρθρου η χρήση του όρου εθνικισμού, εκτός αν σημειωθεί διαφορετικώς, θα σημαίνει τον πρωτογενή εθνικισμό και μόνο. Τον όρο δηλαδή που χρησιμοποιούμε για να χαρακτηρίζουμε την εθνική αφύπνιση για παράδειγμα των Ιταλών ή των Ελλήνων και Βουλγάρων το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, που απέχει τόσο σε ποιότητα όσο και σε ερμηνευτική αξία από τον εθνικισμό του Μεσοπολέμου (φασισμός- εθνικισμός), τον ψυχροπολεμικό εθνικισμό κατά τη διάρκεια του τέλους της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας (Νάσσερ, Νεχρού, Τίτο), ή τον μεταψυχροπολεμικό εθνικισμό της Δυτικής Ευρώπης (Λεπέν, Χάιντερ).

⁴ Η Συνθήκη της Βεστφαλίας (1648) προκύπτει από το τέλος του Τριακονταετούς Πολέμου ως μια αναγκαστική λύση εξόδου από το Μεσαιωνικό φεουδαρχικό συστημικό πλαίσιο, σηματοδοτώντας το τέλος των ηγεμονιών και προβάλλοντας την παράλληλη ανάπτυξη των εθνικών κρατών. Περισσότερα για το θέμα βλέπετε: L.H. Miller, Global Order: Value and Power in International Politics, (Westview Press, 1988), σελ. 19-39. Το θεωρητικό υπόβαθρο αλλά και το πρακτικό επιμύθιο της Συνθήκης της Βεστφαλίας σε συνδυασμό με την οικονομική ενδυνάμωση και ταξική συνειδητοποίηση της Γαλλικής μεσοαστικής τάξης οδήγησαν στην αποκαθήλωση του βασιλικού οίκου των Βουρβόνων και την μετάβαση στην Πρώτη Γαλλική Δημοκρατία.

⁵ Περισσότερα για το θέμα που χρίζει την προσοχή όλων των θεωρητικών του εθνικισμού βλέπετε: V.H.H.Green, Renaissance and Reformation: A Survey of European History between 1450 – 1660, (Hodder & Stoughton, 1991), σελ. 133 – 69.

⁶ Όπως αναφέρεται στο E. Kedourie, Nationalism, (Hutchinson, 1966), σελ. 12.

⁷ Οπ. παρ., σελ. 15.

⁸ Σχετικά με τις απόψεις του Renan βλέπετε στο: E. Renan, What is Nation?, A. Zimmern ed., Modern Political Doctrines, (Oxford University Press, 1939), σελ. 186- 205. Για τις απόψεις του Mazzini πάνω στο ίδιο θέμα βλέπετε: G. Mazzini, The Duties of man and Other Essays, (Everyman's Library, 1966), σελ. 55-8.

⁹ Είναι γεγονός ότι τόσο η διακυβέρνηση της δυναστείας των Λουζινιάν, όσο και αυτή της Ενετικής Δημοκρατίας στην Κύπρο χαρακτηρίσθηκε από υπέρμετρη σκληρότητα ενάντια στην ορθόδοξη πλειοψηφία της νήσου. Με συντονισμένες προσπάθειες, κυρίως από τους Ενετούς, επιδιώχθηκε η αλλοίωση της πολιτιστικής βάσης της νήσου. Η ελληνική γλώσσα απαγορεύτηκε δια νόμου, τα ορθόδοξα μοναστήρια και εκκλησίες έκλεισαν, ενώ ο Καθολικισμός επιβλήθηκε ως η μοναδική επιτρεπτή θρησκεία.

¹⁰ Για μια αναλυτική προσέγγιση στην Κυπριακή ιστορία από την αρχαιότητα έως και τους Ενετούς βλέπετε: Sir G. Hill, A History of Cyprus, (Cambridge University Press, 1940-1948), τόμοι I-III.

¹¹ B. Lewis, The Emergence of Modern Turkey, (Oxford University Press, 1961), σελ. 387.

¹² Περισσότερα για το θέμα βλέπετε: S.J. Shaw, The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic, (Macmillan, 1991) & B. Braude & B. Lewis, Christian and Jews in the Ottoman Empire, (Holmes and Meier, 1982).

¹³ Περισσότερα για το θέμα βλέπετε: Sir H. Luke, Cyprus under the Turks: 1571 – 1878, (London, 1969), σελ. 131-32.

¹⁴ Περισσότερα για το διπλωματικό παρασκήνιο που οδήγησε στην άφιξη των Βρετανών στην Κύπρο βλέπετε στην αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή: S. Litsas, The Road to Cypriot Independence: A Study of the Factors that brought about the Zurich-London Agreement, (University of Durham, 2000), σελ. 16-25.

¹⁵ Σ. Π. Παπαγεωργίου, Η Πρώτη Περίοδος της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο (1878 – 1914). Πολιτικός Εκσυγχρονισμός και Κοινωνικές Αδράνεις, (Εκδόσεις Παπαζήση, 1996), σελ. 250.

¹⁶ Περισσότερα για το κίνημα των Νεότουρκων βλέπετε: Serif Mardin, The Genesis of Young Ottomans Thought, (Princeton University Press 1962).

¹⁷ The Times, (Λονδίνο, 15 Μαρτίου 1907), σελ. 2.

¹⁸ Περισσότερα για το θέμα βλέπετε: Σ.Π.Παπαγεωργίου, οπ. παρ., σελ. 121-49.

¹⁹ Περισσότερα για το θέμα βλέπετε: Γ. Προδρόμου, Η Εκπαίδευση στην Κύπρο τον 18^ο και 19^ο αιώνα στο Η Ζωή στην Κύπρο τον ΙΗ και ΙΘ αιώνα, (Λευκωσία, 1984). Βλέπετε επίσης στο Σ.Π.Παπαγεωργίου, οπ. παρ., σελ. 179- 201.

²⁰ Basis for Agreement on a Comprehensive Settlement of the Cyprus Problem, Kofi. A. Annan, Secretary General of the United Nations, Part I: General Provisions, σελ. 16-7.

²¹ Περισσότερα για το πώς εκλαμβάνει η Τουρκία την γεωστρατηγική υπεραξία της Κύπρου στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου βλέπετε: Σ. Λίτσας, Το Κυπριακό Ζήτημα Και η Υιοθέτηση Του Γερμανικού Μοντέλου (ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, Οκτώβριος 2002).